

30.8.2010

Dnro 2948/2/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

TURUN AMMATTHINSTITUUTTI KIELTÄÄ LÄVISTYSKORUJEN KÄYTÖN

1

ASIAN VIREILLE TULO

Edeltäjäni apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt otti eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 4 §:n nojalla tutkittavaksi omasta aloitteestaan Turun ammatti-instituutin menettelyn lävistysten kieltämisessä. Kyse on siitä, voiko oppilaitos – ja jos voi, missä määrin – puuttua järjestyssäännön nojalla opiskelijoiden ulkonäköön eli tässä tapauksessa lävistyksiin ja evätä niiden perusteella opetukseen osallistumisen.

Tapauksesta oli julkaistu kirjoitus Turun Sanomien verkkojulkaisussa 30.8.2008, minkä lisäksi oikeusasiamiehelle oli toimitettu tiedoksi sähköpostikirjeenvaihtoa, jota asiassa oli käyty toisen asianosaisena olleen henkilön isän ja muun muassa opetusministeriön välillä. Asianosaiset myös antoivat sähköpostitse suostumuksensa asiansa käsittelyyn oikeusasiamiehen kansliassa.

Edellä mainitusta aineistosta ilmeni, että koulutuksen alottua oppilaitos oli ilmoittanut, että lävistykset on kielletty järjestyssäännöissä ja että ne tulee poistaa ainakin työopetuksessa ja työharjoittelussa. Oppilaitos oli vedonnut turvallisuuteen ja työturvallisuuteen perustelematta lainkaan, miten asia liittyi turvallisuuteen. Asiassa on tuotu esiin myös se, että tekniikan ala sisältää erilaisia koulutusaloja, kuten auto- ja logistiikka-ala, kone- ja metalliala sekä sähköala ja kemian ala, ja kyseenalaistettu se, miten autonkuljettajan, muurarin tai prosessinhoitajan turvallisuus voisi vaarantua, jos hänellä on näkyvä lävistys.

2

SELVITYS

2.1

Johdanto

Opetusministeriötä pyydettiin hankkimaan selvitys ensinnäkin edellä esiin nostetussa yksittäistapauksessa ja antamaan siinä lausuntonsa. Toiseksi ministeriötä pyydettiin arvioimaan asiaa myös yleisempänä kysymyksenä, koska Turun Sanomien artikkelin mukaan lävistyskorujen käytön kieltö on voimassa muuallakin kuin vain Turun ammatti-instituutissa.

Opetusministeriön pyynnöstä Opetushallitus hankki asiassa selvitykset Turun ammatti-instituutin ohella Jyväskylän, Kouvolan seudun, Omnian ja Oulun seudun ammattiopistoilta sekä Vammalan ammatikoululta ja laati niiden pohjalta yhteenvedon. Opetushallituksessa on myös kuultu eri koulutusalojen asiantuntijoita. Lisäksi Opetushallitus antoi 29.10.2008 päivätyn lausunnon dnro 9/030/2008. Ope-

tusministeriö puolestaan antoi 21.11.2008 päivätyin lausunnon dnro 14/022/2008. Aineistosta ilmenee muun muassa seuraavaa.

2.2

Opetushallituksen yhteenveto oppilaitosten selvityksistä

Kaikki koulutuksen järjestäjät rajoittavat lävistyskorujen käyttämistä työturvallisuuden vaarantumisen ja hygieenisyyteen liittyvien syiden perusteella. Rajoitukset vaihtelevat tutkinnoittain. Rajoitukset perustuvat työturvallisuuslakiin (738/2002) sekä sosiaali- ja terveysministeriön asetukseen (905/2007).

Tavallisimmin rajoituksia asetetaan sosiaali-, terveys- ja liikunta-alan sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalan perustutkinnoissa. Tarvittaessa kasvojen alueen vaikeasti poistettavat lävistyskorut teipataan piiloon. Rajoitukset koskevat pääosin työssä oppimista sekä käytännön työskentelytilanteita erityisesti keittiö-, työsalin- ja asiakaspalvelutyössä. Tietopuolisten opintojen aikana lävistyskorujen käyttö on sallittua.

Joissakin perustutkinnoissa, kuten hius- ja kauneudenhoitoalan perustutkinnoissa, noudatetaan hyviä tapoja ja suosituksia, joiden mukaan asiakaspalvelussa ei pidetä lävistyskoruja. Hoitokäsittelyissä, joissa käytetään sähkölaitteita, suositellaan metallikorujen poistamista niiden sähkönsäilytyksen vuoksi. Suositus koskee sekä opiskelijoita että asiakkaita. Myös Laser-laitteiden käytön yhteydessä asetetaan rajoituksia henkilöille, joilla on runsaasti lävistyskoruja. Näitä olosuhteita voitaneen jossakin määrin verrata kemian laboratorioden ympäristöihin, joissa rajoitteiden perusteet löytyvät työturvallisuuden, puhtauden, hygienian ja aseptiikan lisäksi mittalaitteiden toiminnan oikeasta varmistamisesta.

Tekniikan ja liikenteen alalla riippuvat ketjut ja riipukset pyydetään poistamaan tarttumavaaran vuoksi, ja sormusten osalta varoitetaan litistymisvaarasta. Turun ammattiopistossa linja on ollut tiukempi, ja kaikki kasvojen alueilla olevat huuli-, silmäkulma- ja muut lävistykset sekä korvarenkaat ovat kiellettyjä työsaleissa, työympäristöissä sekä työssä oppimispaikoissa.

Asia käsitellään uusien opiskelijoiden kanssa heti opintojen alussa, ja vanhemmille asiasta tiedotetaan vanhempainilloissa tai opiskelijan oppaan välityksellä. Asiasta tiedotetaan opiskelijoille myös työssäoppimiseen liittyvän tiedottamisen yhteydessä. Työssäoppimispaikoilla opiskelijat noudattavat työpaikan sääntöjä. Tiedottaminen vaikuttaa keskimäärin hyvin hoidetulta.

2.3

Opetushallituksen lausunto

Opetushallituksen näkemyksen mukaan lävistyskorujen käyttämistä voidaan rajoittaa silloin, kun kielto perustuu työturvallisuuden varmistamiseen, hygieeniaan, aseptiseen työskentelyyn, puhtaissa tiloissa työskentelyyn tai muuhun vastaavaan perusteltuun syyhyn. Rajoitusten tulee koskea kaikkia opiskelijoita yhdenvertaisesti, ja asia tulee saattaa selkeästi tiedoksi opiskelemaan hakeutuville sekä opiskelemassa oleville opiskelijoille, mikäli se on heille epäselvä. Perustelut tulee yksilöidä kunkin perustutkinnon osalta. Tämä on tärkeää, koska kiellot eivät ole itsestään selviä, ja usein niiden taustalla ovat opettajien kokemukset, joissa vahinkoja on jo tapahtunut.

Ammatillinen koulutus perustuu yhä enenevässä määrin työelämän toimintakokonaisuuksiin, ja opetus tapahtuu työpaikoilla. Tällöin työnantaja vastaa työturvallisuudesta sekä muista työskentelyä koskevista määräyksistä. Koulutuksen järjestäjä kuitenkin vastaa siitä, että opiskelijalla on riittävät val-

miudet ja edellytykset turvalliseen opiskeluun ja työhön. Opiskelun aikana työelämän toimintatapoja tulee harjoitella ja ottaa ne esille opiskelijan edun ja turvallisuuden vuoksi.

Opetushallituksen mukaan Turun ammatti-instituutin toiminta on ollut johdonmukaista ja selkeää, ja se on perustunut oppilaitoksen järjestyssääntöihin, jotka puolestaan perustuvat voimassa oleviin lakeihin ja asetuksiin. Koulutuksen järjestäjän olisi kuitenkin hyvä tehostaa pohdintaa ja tiedotusta niistä perusteista, joihin rajoitukset liittyvät, jotta turhilta rajoituksilta vältyttäisiin ja toisaalta varmistettaisiin ymmärtämys siitä, miksi rajoitteita tarvitaan.

2.4

Opetusministeriön lausunto

Opetusministeriö on viitannut lausunnossaan muun muassa perustuslain 6 §:ään, yhdenvertaisuuslain 1 §:ään, 2 §:n 1 momentin 3 kohtaan, 6 §:ään ja 7 §:ään, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 §:ään sekä työturvallisuuslain 4 §:n 2 momenttiin, 8 §:ään ja 18 §:ään.

Opetusministeriö on todennut muun muassa, että työnantaja vastaa opiskelijan työturvallisuudesta työssäoppimajaksojen aikana, ja koulutuksen järjestäjän on puolestaan toimittava niin, että oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön toteutuu myös mainittujen jaksojen aikana. Koska koulutuksen järjestäjät vastaavat opiskelijoiden työturvallisuudesta, heidän tulee voida päättää toimintatavoista, joilla varmistetaan työturvallisuuden toteutuminen. Oppilaitoksen järjestyssäännöissä voidaan antaa tarkentavia määräyksiä, joilla varmistetaan ja edistetään opiskelijan työturvallisuuden toteutumista. Turun ammatti-instituutin järjestyssääntöihin sekä opiskelijan oppaaseen on kirjattu lävistyskorujen käyttöön liittyvät ohjeet ja rajoitukset. Opiskelijaksi pyrkiville ja opiskelijoille on tiedotettu lävistyskorua koskevista käytännöistä. Näiden korujen käyttö on kielletty työturvallisuussyistä ainoastaan työtunneilla ja liikuntatunneilla, muuten ne ovat sallittuja.

Edelleen opetusministeriö on todennut, että opiskelijat ovat velvollisia noudattamaan oppilaitoksen järjestyssääntöjä sekä koulutuksen järjestäjän toimivaltansa mukaan antamia muita määräyksiä ja ohjeita. Opiskelijan on muutenkin noudatettava työnsä ja työolosuhteiden edellyttämää turvallisuuteen ja terveellisyden ylläpitämiseksi tarvittavaa järjestystä ja siisteyttä sekä huolellisuutta ja varovaisuutta.

Johtopäätöksensä opetusministeriö on katsonut, että kysymys ei ole ollut kielletystä syrjinnästä, vaan lävistyskorujen käytön rajoittamista voidaan perustella yhdenvertaisuuslain 7 §:ssä tarkoitetuilla työtehtävien laatuun ja suorittamiseen liittyvillä syillä. Opetushallituksen hankkimista selvityksistä ilmenee, että koulutuksen järjestäjät rajoittavat lävistyskorujen käyttämistä työturvallisuuteen ja hygieenisyyteen liittyvien syiden perusteella. Opetusministeriön mukaan rajoittaminen on näillä perusteilla mahdollista.

Opetusministeriö on myös Opetushallituksen tavoin korostanut sitä, että opiskelijaksi pyrkivien ja opiskelijoiden oikeusturvan kannalta on tärkeää, että lävistyskorujen käyttämistä ja rajoittamista koskevia käytäntöjä perustellaan selkeästi ja asiasta tiedotetaan hyvin. Näin toimimalla vältytään turhilta rajoituksilta ja varmistetaan, että opiskelijat ymmärtävät rajoitusten perusteet.

3

RATKAISU

3.1

Oikeusohjeet

Perustuslaki

Ihmiset ovat 6 §:n 1 momentin mukaan yhdenvertaisia lain edessä, eikä ketään saa saman pykälän 2 momentin mukaan ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Jokaisella on 7 §:n 1 momentin mukaan oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Saman pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Jokaisen yksityiselämä on 10 §:n 1 momentin mukaan turvattu.

Jokaisella on 21 §:n 1 momentin mukaan oikeus saada asiansa viranomaisessa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä sekä oikeus saada oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslain – jota sen 2 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan sovelletaan myös koulutuksen saamiseen – 6 §:n 1 momentin mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Välittömällä syrjinnällä tarkoitetaan 6 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan sitä, että jotakuta kohdellaan epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa. Välillisenä syrjintänä puolestaan pidetään 2 kohdan mukaan sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa jonkun erityisen epäedulliseen asemaan muihin vertailun kohteena oleviin nähden, paitsi jos säännöksellä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Syrjintänä ei 7 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan pidetä tavoitteeltaan oikeutettua ja oikeasuhtaista erilaista kohtelua, joka perustuu työtehtävien laatuun ja niiden suorittamista koskeviin todellisiin ja ratkaiseviin vaatimuksiin.

Laki ammatillisesta koulutuksesta

Opiskelijalla on 28 §:n 1 momentin mukaan oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Koulutuksen järjestäjän tulee 3 momentin mukaan hyväksyä järjestyssäännöt tai antaa muut oppilaitoksessa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään sisäistä järjestystä, opiskelun esteettömyyden sujuumista sekä oppilaitosyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Edellä tarkoitettussa järjestyssäännössä ja muissa järjestysmääräyksissä voidaan 4 momentin mukaan antaa oppilaitosyhteisön turvallisuuden ja viihtyisyyden kannalta tarpeellisia määräyksiä käytännön järjestelyistä ja asianmukaisesta käyttäytymisestä. Lisäksi määräyksiä voidaan antaa oppilaitoksen omaisuuden käsittelystä sekä oleskelusta ja liikumisesta oppilaitoksen tiloissa ja sen alueella.

3.2

Arvioinnin lähtökohdat perusoikeuksien näkökulmasta

Yhdenvertaisuutta koskeva sääntely ilmaisee paitsi perinteisen vaatimuksen oikeudellisesta yhdenvertaisuudesta myös ajatuksen tosiasiallisesta tasa-arvosta. Yhdenvertaisuuteen sisältyy ensinnäkin mielivallan kieltäminen ja vaatimus samanlaisesta kohtelusta samanlaisissa tapauksissa. Viranomaisen tulee soveltaa lakia tekemättä muita eroja kuin laista ilmenee. Yhdenvertaisuus ei kuitenkaan edellytä kaikkien kansalaisten kaikissa suhteissa samanlaista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaisia. Lainsäädännöllä on ominaista, että se kohtelee tietyn hyväksyttävän yhteiskunnallisen intressin vuoksi ihmisiä eri tavoin edistääkseen muun muassa tosiasiallista tasa-arvoa.

Kiellettyinä erotteluperusteina mainittu *muu henkilöön liittyvä syy* on esimerkiksi yhteiskunnallinen asema, varallisuus, yhdistystoimintaan osallistuminen, perhesuhteet, raskaus, aviollinen syntyperä, sukupuolinen suuntautuminen ja asuinpaikka. Erotteluperusteiden luettelossa erikseen mainittu alkuperä kattaa myös rodun ja ihonvärin (ks. HE 309/1993 vp, s. 42–43 ja HE 1/1998 vp, s. 78). Yhdenvertaisuuslain osalta voidaan erikseen todeta, että lain luettelo kielletyistä syrjintäperusteista vastaa sekä perustuslaissa tarkoitettuja syrjintäperusteita että syrjintä- ja työsyryntädirektiivissä säädettyjä syrjintäperusteita (HE 44/2003 vp, s. 41).

Yleistä yhdenvertaisuuden vaatimusta täydentää syrjintäkielto. Se koskee niin välittömiä kuin välillisiäkin toimenpiteitä, jotka johtavat syrjivään lopputulokseen, kuten jonkinlaiseen epäsuotuisampaan kohteluun vertailuryhmään nähden. Välittömän syrjinnän arvioinnissa merkityksellistä epäsuotuisempaa kohtelua on sellainen, joka aiheuttaa yksilölle haittaa, kuten saamatta jääneitä etuuksia, taloudellisia tappioita, valinnanmahdollisuuksien vähenemistä tai vastaavaa verrattuna siihen, miten jotakuta muuta kohdellaan vertailukelpoisessa tilanteessa. Vertailukohteena voi olla todellisten tilanteiden ohella myös se, miten henkilöitä yleensä kohdellaan tai miten henkilö on menneisyydessä kohdellut toista henkilöä vertailukelpoisessa tilanteessa. Välillisen syrjinnän olemassaolo on puolestaan arvioitava jonkin menettelyn tosiasiallisten seurausten kannalta. Suosintaa tai jonkin yksilön tai ryhmän asettamista etuoikeutettuun asemaan pidetään säännöksen kieltämänä, jos se asiallisesti merkitsisi toisiin kohdistuvaa syrjintää.

Syrjintäkielto ei kuitenkaan kiellä kaikenlaista eron tekemistä ihmisten välillä, vaikka erottelu perustuisikin syrjintäsäännöksessä nimenomaan mainittuun syyhyn. Olennaista on, voidaanko erotteluperustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Perustelulle asetettavat vaatimukset ovat erityisesti syrjintäkieltosäännöksissä lueteltujen kiellettyjen erotteluperusteiden kohdalla kuitenkin korkeat.

Henkilön asettaminen muita henkilöitä epäsuotuisampaan asemaan kielletyn syrjintäperusteen nojalla on esimerkiksi yhdenvertaisuuslain näkökulmasta oikeutettua vain mainitussa laissa erikseen säädettyin edellytyksin (HE 44/2003 vp, s. 42 ja TyVM 7/2003 vp). Esimerkiksi yhdenvertaisuuslain 7 §:n 1 momentin 2 kohdan säännös menettelystä, jota ei pidetä syrjintänä, vastaa työsopimuslain 2 luvun 2 §:n 1 momenttia, jonka mukaan työntekijöiden eri asemaan asettamisen tulee perustua hyväksyttävään syyhyn. Hyväksyttävää syytä arvioidaan työhön liittyvien ja työn tekijälleen asettamien todellisten vaatimusten perusteella. Työhön liittyviä vaatimuksia voidaan niin ikään arvioida työnantajan toiminnan luonnetta vasten. Eri asemaan asettamisen oikeutusta arvioidaan aina sen mukaan, onko käytetty peruste tarkoitusperältään perusoikeuksien toteutumisen kannalta hyväksyttävä (HE 44/2003 vp, s. 44). Syrjintäkielto ei sinänsä estä tosiasiallisen tasa-arvon turvaamiseksi tarpeellista positiivista erityiskohtelua eli tietyn ryhmän (esimerkiksi naiset, lapset, vähemmistöt) asemaa ja olosuhteita parantavia toimia (HE 309/1993 vp, s. 43–44 ja HE 1/1998 vp, s. 78).

Esillä olevassa asiassa merkityksellisiä perusoikeuksia ovat myös henkilökohtainen koskemattomuus, turvallisuus ja yksityisyys. Oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen suojaa myös sellai-

selta ihmisarvoa loukkaavalta kohtelulta, joka toteutetaan puuttamalla henkilön fyysiseen olemukseen ilman hänen suostumustaan. Yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheutonta puuttamista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan (HE 309/1993 vp, s. 46 ja 52–53).

Eräänä turvallisuutta koskevan perusoikeuden käytännön toteutuksena voidaan mainita, että oppilaitoksilla on lakiin perustuva velvollisuus huolehtia opiskelijoiden turvallisuudesta. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain alkuperäisen turvallista oppimisympäristöä koskeneen säännöksen (sellaisena kuin se oli laissa 630/1998) perusteluiden (HE 86/1997 vp) mukaan pykälä sisältää opetuksen järjestäjä velvoittavan työturvallisuussäännöksiä vastaavan säännöksen oppilaiden oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön. Säännös edellyttää toisaalta, että opetukseen tarkoitettut tilat ja välineet ovat turvallisia, ja toisaalta se velvoittaa koulutuksen järjestäjän huolehtimaan esimerkiksi siitä, etteivät oppilaat joudu väkivallan tai muun kiusaamisen kohteiksi koulussa tai muussa koulun toiminnassa. Pykälä koskee kaikkea lain mukaista opetusta.

Sääntelyä täydennettiin järjestyssääntöjen laatimisvelvollisuuden osalta lailla 479/2003 perusopetuslakia ja lukiolakia vastaavasti. Hallituksen esityksen (HE 205/2002 vp) yksityiskohtaisissa perusteluissa järjestyssääntöjä ei kuitenkaan ole enemmälti arvioitu ammatillisesta koulutusta koskevan lakiehdotuksen yhteydessä. Perusopetuslakiin otetun vastaavansisältöisen säännöksen perusteluissa on lähinnä vain todettu, että kyseessä on uusi sääntely, jolla edistetään koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä koulu yhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Hallituksen esityksen yleisperusteluissa sen sijaan on todettu, että järjestyssäännöt tai muut määräykset eivät saa loukata perustuslaissa säädettyjä perusoikeuksia, eivätkä ne voi olla muutoinkaan ristiriidassa lainsäädännön kanssa.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi hallituksen esityksestä sivistysvaliokunnalle antamassaan lausunnossa (PeVL 70/2002 vp), että perustuslain kannalta ei sinänsä ole ongelmallista säätää opetuksen järjestäjän velvollisuudesta hyväksyä määräyksiä esimerkiksi koulutyön käytännön järjestelyihin tai koulurakennusten ja niiden piha-alueiden käyttämiseen liittyvistä seikoista. Koulu- ja oppilaitoskohtaisten järjestyssääntöjen antamisessa ei lähtökohtaisesti ole kysymys perustuslain 80 §:ssä säännellystä lainsäädäntövallan delegoinnista, vaan oikeudesta tehdä alueellisesti rajattuja yleisluonteisia hallintopäätöksiä.

Valiokunta piti ehdotettua sääntelyä perustuslain 2 §:ssä säännellyn oikeusvaltioperiaatteen näkökulmasta epäasianmukaisen väljänä, koska laeissa oli vain sanonnoiltaan hyvin yleiset säännökset järjestyssääntöjen hyväksymisen tarkoituksesta. Itse säännöksistä sen enempää kuin esityksen perusteluistakaan ei ilmene, mistä asioista tai millaisista asiatyypeistä järjestyssäännöllä voidaan määrätä. Tämä on ongelmallista myös oppilaiden ja opiskelijoiden oikeusturvan kannalta, koska koulun tai oppilaitoksen järjestyksen rikkomisesta voidaan määrätä kurinpitoseuraamuksia. Valiokunnan mukaan sääntelyä oli näiden seikkojen vuoksi välttämätöntä täsmentää. Säännöksiä oli täydennettävä ainakin luonnehdinnoilla järjestyssäännöllä määrättävissä olevista asioista tai asiatyypeistä, jotta lakiehdotukset voidaan näiltä osin käsitellä tavallisen lain säätämisympäristössä.

Valiokunta myös huomautti, että järjestyssäännöllä ei voida ilman laissa olevaa riittävän täsmällistä ja perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset muutoinkin täyttävää säännöstä antaa määräystä esimerkiksi jonkin perusoikeuden rajoittamisesta. Ilman lain riittävän täsmällisten säännösten tukea järjestyssäännöllä ei voida määrätä myöskään yksilön oikeuksista tai velvollisuuksista.

Käsitellessään hallituksen esitystä perustuslakien perusoikeussäännösten uudistamisesta (HE 309/1993 vp) perustuslakivaliokunta kirjasi mietintöönsä seuraavan luettelon perusoikeuksien yleisistä rajoitusperusteista (ks. PeVM 25/1994 vp, s. 4):

- 1) rajoitusten tulee perustua lakiin, johon liittyy kielto delegoida perusoikeuksien rajoittamista koskevaa toimivaltaa lakia alemmalle säädöstalolle
- 2) rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määritettyjä, eli rajoitusten olennaisen sisällön tulee ilmetä laista
- 3) rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttäviä eli rajoittamisen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima
- 4) tavallisella lailla ei voida säätää perusoikeuden ytimeen ulottuvaa rajoitusta
- 5) rajoitusten on oltava suhteellisuusvaatimuksen mukaisia eli niiden tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi,
- 6) perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelyistä
- 7) rajoitukset eivät saa olla ristiriidassa Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon myötä ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 § sai lopullisen muotonsa. Järjestyssäännössä ja muissa järjestysmääräyksissä voidaan pykälän 4 momentin mukaan antaa oppilaitosyhteisön turvallisuuden ja viihtyisyyden kannalta tarpeellisia määräyksiä käytännön järjestelyistä ja asianmukaisesta käyttäytymisestä. Lisäksi määräyksiä voidaan antaa oppilaitoksen omaisuuden käsittelystä sekä oleskelusta ja liikkumisesta oppilaitoksen tiloissa ja sen alueella.

3.3

Kannanotto

Arvioin asiaa nyt ensi sijassa Turun ammatti-instituutin tekniikan tulosalueen osalta ottamatta enemmälti suoraan kantaa ammatti-instituutin muiden tulosalueiden tai muiden ammatillisten oppilaitosten menettelyyn. Totean kuitenkin, että jatkossa esittämäni näkökohdat koskevat yleisellä tasolla soveltuvin osin myös edellä mainittuja tahoja, joilta asiassa on hankittu selvitystä.

Turun ammatti-instituutin tekniikan tulosalueella on ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 §:n tarkoittaman ammattiopiston järjestyssäännön nojalla kielletty käyttämästä kasvojen alueella olevia huuli-, silmäkulma- ja muita lävistyksiä sekä korvarenkaita. Kielto on voimassa oppilaitoksen työsaaleissa, työympäristössä ja työssäoppimispaikoissa. Vaatteiden alla olevia ja kielilävistyksiä ei kuitenkaan tarvitse poistaa. Lävistyskorut on poistettava työtuntien ajaksi. Luokkaopetuksessa, yleisaineiden tunneilla ja ammatin opetukseen liittyvillä teoriatunneilla lävistysten käyttö on sallittua. Määräystä on perusteltu työturvallisuudella. Syksyllä 2008 lävistyskorujen käyttökielto on ulotettu koskemaan myös liikuntatunteja. Opiskelijoiden lävistyskorujen käyttö on saamani selvityksen mukaan koettu kielon kohteena olevissa yhteyksissä vaaratekijäksi.

Esillä olevalla asialla on yhteys useisiin perusoikeuksiin. Ketään ei ensinnäkään saa syrjiä henkilöön liittyvien syiden vuoksi. Se, mitä tällaisella syyllä tarkoitetaan, on jossakin määrin tulkinnanvaraista. Mielestäni henkilöön liittyvä syy tulee voida kohdistaa johonkin selkeästi yksilöitävissä olevaan henkilökohtaiseen ominaisuuteen. Henkilön fyysiset ominaisuudet, kuten pituus ja paino mutta myös ulkonäkö muutoin, ovat mielestäni syrjintäkieltoa koskevassa sääntelyssä tarkoitettuja henkilöön liittyviä ominaisuuksia.

Lävistyksen liittyvät keskeisesti henkilön ulkonäköön. Niitä voidaan myös pitää oman identiteetin ilmaisemisen muotona. Saamani selvityksen mukaan lävistyksiä omaavat eivät niitä poistamatta saa

osallistua tietynlaiseen opetukseen. Koska järjestysmääräysten kieltö tosiasiallisesti siten koskee vain niitä, joilla on lävistyksiä, asiaa voidaan arvioida yhdenvertaisuutta koskevana kysymyksenä. Lisäksi tarkastelussa oleva järjestyssääntöjen määräys koskee myös perustuslain 7 ja 10 §:ssä perusoikeuksina suojattuja itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyden suojaa eli oikeutta määrätä vapaasti omasta kehostaan ja ulkonäöstään.

Ammatillista koulutusta antavilla oppilaitoksella on suoraan mainittua koulutusta koskevaan lakiin perustuva yleinen velvollisuus turvata opiskelijalle oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Lisäksi koulutuksen järjestäjä on suoraan myös työturvallisuuslainsäädännön nojalla velvollinen huolehtimaan tarpeellisilla toimenpiteillä opiskelijan turvallisuudesta ja terveydestä tietyissä yhteyksissä. Oppilaitoksen tulee myös hyväksyä järjestyssäännöt, joissa voidaan tarkemmin määrätä turvallisuutta edistävästä käytännön järjestelyistä.

Ensiksi tarkastelen sitä, ovatko ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 28 §:n säännökset järjestyssääntöjen tarkoituksesta ja niillä määrättävissä olevista asioista sellaisia riittävän täsmällisiä ja perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset täyttäviä säännöksiä, joiden nojalla esillä oleva yhdenvertaisuutta, itsemääräämisoikeutta ja yksityiselämää koskeva määräys voidaan antaa. Sääntelyllä, joka koskee oppilaitoksen velvollisuutta huolehtia opiskelijoiden turvallisuudesta ja työturvallisuudesta, on kytkentä perustuslain 7 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan jokaisella on oikeus muun muassa turvallisuuteen, ja perustuslain 22 §:ään, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien toteutuminen.

Katson, että ammatillisesta oppilaitoksesta annetun lain 28 § on sellainen riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen säännös, joka sinänsä mahdollistaa mainitunlaisten – myös perusoikeuksia koskevien – järjestysmääräysten antamisen.

Kyse on nyt ensisijaisesti siitä, edistetäänkö edellä kuvatulla järjestyssääntöön otetulla lävistyskiellolla oppilaitosyhteisön turvallisuutta ja onko kieltö tämän turvallisuuden kannalta tarpeellinen määräyskäytännön järjestelyistä ja asianmukaisesta käyttäytymisestä. Järjestysmääräyksillä ei voida antaa yleisiä ja kaikenkattavia kieltoja perustelematta niiden tarpeellisuutta tapauskohtaisesti. Asiaa on siten kussakin asiayhteydessä arvioitava yksilöidysti yksittäisten perusoikeuksien kaventamisen välttämättömyyden näkökulmasta.

Syrjintäkiellon näkökulmasta kyse on nyt siitä, että opiskelijat, joilla on lävistyksiä, on ulkomuotoonsa eli henkilönsä liittyvistä syistä asetettu erilaiseen asemaan muihin nähden. Ne, joilla ei ole lävistyksiä, eivät joudu luopumaan henkilönsä ja identiteettiinsä liittyvistä olottuvuuksista voidakseen osallistua kaikkeen opetukseen. Ne taas, joilla on lävistyksiä, joutuvat tietyiltä osin luopumaan oikeudestaan opetukseen, jos he eivät suostu ottamaan tietyllä kehonsa alueella olevia lävistyksiään pois. Tämä vaikeuttaa heidän opiskeluaan.

Menettelyä voidaan lähtökohtaisesti pitää välittömänä syrjintänä, koska lävistyksiä omaava opiskelija joutuu edellä kuvatulla tavalla epäedullisempaan asemaan ulkonäkönsä perusteella verrattuna niihin, joilla lävistyksiä ei ole. Toisaalta syrjintäkieltö ei kuitenkaan kiellä kaikenlaista eron tekemistä ihmisten välillä, vaikka erottelu perustuisikin syrjintäsäännöksessä nimenomaan mainittuun syyhyn. Yhdenvertaisuuslain mukaan henkilön asettaminen muita henkilöitä epäsuotuisempaan asemaan esimerkiksi henkilöön liittyvän syyn perusteella on oikeutettua mainitussa laissa nimenomaisesti säädettyjen edellytyksin. Näin ollen yhdenvertaisuuslain näkökulmasta lävistyskieltö on sallittu, jos sitä voidaan pitää oppilaiden tavoitteiltaan oikeutettuna ja oikeasuhtaisena kohteluna, joka perustuu työtehtävien laatua ja niiden suorittamista koskeviin todellisiin ja ratkaiseviin vaatimuksiin.

Siltä osin kuin kyse on koulutukseen sisältyvästä työssäoppimisesta, työskentelystä ja muusta vastaavasta toiminnasta, asiaa voidaan mielestäni selkeästi arvioida edellä mainitun säännöksen näkökulmasta. Tällöin lävistysten kieltäminen on näiltä osin sinänsä yleisesti ottaen tavoitteeltaan (työturvallisuuden edistäminen) oikeutettua. Kieltoa voidaan myös pitää laissa edellytetyllä tavalla oikeasuhtaisena tavoiteltuun päämäärään nähden. Kyseessä ei nimittäin ole täyskielto, vaan kiello koskee vain kasvojen alueen lävistyksiä, ei sen sijaan vaatteiden alla olevia, eikä se myöskään koske kaikkia opetustilanteita.

Korostan kuitenkin tässäkin yhteydessä sitä, että vaikka kiellolle on edellä kuvatulla tavalla sinänsä löydettävissä perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta oikeutus, kiello tulee kuitenkin täsmällisesti mukauttaa kuhunkin tilanteeseen. Tähän nähden tilannetta voidaan mielestäni pitää ongelmallisena. Edellä kohdasta 1 nimittäin ilmenee, että tekniikan ala kattaa hyvin monia ja toisistaan poikkeavia koulutusaloja. Esimerkkeinä on mainittu auto- ja logistiikka-ala, kone- ja metalliala sekä sähköala ja kemian ala. Tässä yhteydessä onkin mielestäni sinänsä perustellusti esitetty kysymys, miten autonkuljettajan, muurarin tai prosessinhoitajan turvallisuus voisi vaarantua, jos hänellä on näkyvä lävistys.

Saamani selvityksen perusteella jääkin kysymyksenalaiseksi, onko samansisältöinen kiello suhteellisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla välttämätön kaikilla tekniikan tulosalueen koulutussuuntauksilla samansisältöisenä. Vastaavalla tavalla jää kysymyksenalaiseksi, miksi lävistyskiello on ollut tarpeen ulottaa kaikkeen liikunnan opetukseen ottamatta huomioon eri liikuntamuotojen mahdollisten erityispiirteiden merkitystä turvallisen oppimisympäristön asettamien vaatimusten näkökulmasta.

Jotta lävistyskiello olisi perusoikeusjärjestelmän näkökulmasta ongelmaton, se tulee mielestäni kyetä perustelemaan kunkin tulosalueen sisältämän yksittäisen koulutusalan erityispiirteiden osalta erikseen ottaen huomioon ne vaikutukset, joita kiello aiheuttaa ainakin edellä esiin nostamilleni perusoikeuksille. Suojatessaan turvallista oppimisympäristöä oppilaitoksen tulee siten punnita tämänkin laissa sinänsä säädetyn velvoitteen – jolla edistetään turvallisuutta perusoikeutena – suhdettamuiden perusoikeuksien toteutumiseen ja turvaamiseen. Asiassa on siten arvioitava ainakin sitä, miksi kiello on kussakin tapauksessa tarpeen turvallisuuden takaamiseksi, ja sitä, olisiko opiskelijoiden turvallisuus taattavissa muulla sellaisella tavalla, joka mahdollisimman vähän rajoittaisi lävistyksiä omaavien henkilöiden yhdenvertaisuutta, itsemääräämisoikeutta ja yksityisyyttä.

Käytettävissäni olleen aineiston perusteella tällaista perusteltua tapauskohtaista arviota ei nähdäkseeni kuitenkaan ole tehty ainakaan tekniikan tulosalueella – ainakaan sellaisen tekeminen ei käy ilmi käytettävissäni olleesta aineistosta. Korostan sitä, että oppilaitosten tulee perustuslain 22 §:n edellyttämällä tavalla turvata perusoikeuksien toteutuminen.

4

TOIMENPITEET

Edellä esitetyn perusteella katson, että Turun ammatti-instituutin järjestyssääntö on nyky muodossaan ainakin Tekniikan tulosalueella opiskelijoiden perusoikeuksien näkökulmasta epätarkkuutensa vuoksi perustuslain 6, 7 ja 10 §:n vastainen.

Saatan käsitykseni Turun ammatti-instituutin tietoon lähettämällä sille jäljennöksen päätöksestäni.

Samalla lähetän päätökseni tiedoksi opetus- ja kulttuuriministeriölle ja pyydän ministeriötä saattamaan sen tiedoksi Opetushallitukselle ja muille oppilaitoksille, jotka ovat antaneet asiassa selvitystä.

Lisäksi pyydän ministeriötä ilmoittamaan 31.12.2010 mennessä, mihin toimenpiteisiin päätökseni on mahdollisesti antanut aihetta ministeriössä ja Opetushallituksessa sekä Turun ammatti-instituutissa ja muissa selvitystä antaneissa oppilaitoksissa.

Muilta osin asia ei anna aihetta toimenpiteisiini.